

УДК 35:351.746.1 (077)

Галанюк Яків Сергійович,

аспірант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою, Національна академія державного управління при Президентові України, 03057, м. Київ, вул. Ежена Потье, 20, тел.: (067) 410 20 25, e-mail: yhalaniuk@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2819-5992

Галанюк Яков Сергеевич,

аспірант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою, Национальная академия государственного управления при Президенте Украины, 03057, г. Киев, ул. Эжена Потье, 20, тел.: (067) 410 20 25, e-mail: yhalaniuk@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2819-5992

Halaniuk Iakiv Serhiiovich,

Post-graduate student of the department of global studies, European integration and national security administration, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, 03057, Kyiv, 20, Str. Ezhenn Pottier, tel.: (067) 410 20 25, e-mail: yhalaniuk@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2819-5992

DOI <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i11.17>

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З ГРОМАДСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ТА НАСЕЛЕННЯМ

Анотація. Висвітлено авторський підхід до удосконалення механізмів взаємодії Державної прикордонної служби України з громадськими організаціями та населенням. Проаналізовано громадський контроль як один з механізмів їх взаємодії та пріоритетні напрями удосконалення взаємодії, зокрема, вдосконалення форм і методів організації зворотного зв'язку з громадянами, запровадження процедури оцінки ефективності взаємодії ДПСУ з населенням та громадськими організаціями. Викладено розроблені автором концептуальні засади розвитку громадського контролю у ДПСУ, у тому числі форми громадського контролю та його ресурсне забезпечення. Розглянуто алгоритм механізму участі громадськості в розвитку прикордонного відомства через подання петиції або пропозиції до проекту нормативно-правового акту (чи до

діючого нормативно-правового акту). Наведено розроблену автором модель механізму обговорення проєктів нормативно-правових актів та громадських петицій. Відзначено, що одним з механізмів взаємодії ДПСУ з громадськістю є дієвий громадський контроль, що стає невід'ємною частиною забезпечення національної безпеки і політичної стабільності. Умови перманентності загроз України в прикордонному просторі, а на окремих напрямках і їх загострення, разом з подальшим реформуванням інститутів української державності обумовлюють проблему встановлення і здійснення громадського контролю в прикордонній сфері як важливу і невідкладну.

Доведено думку про те, що громадський контроль покликаний визначити правильність військово-силової політики в прикордонній сфері, обґрунтованість масштабів і оптимальність форм діяльності прикордонників. У відповідності з усім цим в предметній царині контролю громадськості мають перебувати: політичні рішення з питань прикордонної безпеки, включаючи міжнародні домовленості; доцільність і обґрунтованість урядових програм щодо забезпечення і реформування прикордонних органів України, оцінка результативності цих програм і порядок внесення до них змін.

Ключові слова: Державна прикордонна служба України, громадськість, громадські організації, взаємодія, співпраця, громадський контроль.

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОГРАНИЧНОЙ СЛУЖБЫ УКРАИНЫ С ОБЩЕСТВЕННЫМИ ОРГАНИЗАЦИЯМИ И НАСЕЛЕНИЕМ

Аннотация. Отражен авторский подход к усовершенствованию механизмов взаимодействия Государственной пограничной службы Украины с общественными организациями и населением. Проанализирован общественный контроль как один из механизмов их взаимодействия и приоритетные направления усовершенствования взаимодействия, в частности, совершенствование форм и методов организации обратной связи с гражданами, внедрение процедуры оценки эффективности взаимодействия ГПСУ с населением и общественными организациями. Изложены разработанные автором концептуальные принципы развития общественного контроля в ГПСУ, в том числе формы общественного контроля и его ресурсное обеспечение. Рассмотрен алгоритм механизма участия общественности в развитии пограничного ведомства через представление петиции или предложения к проекту нормативно-правового акта (или к действующему нормативно-правовому акту). Приведена разработанная автором модель механизма обсуждения проектов нормативно-правовых актов и общественных петиций.

Отмечено, что одним из механизмов взаимодействия ГПСУ с общественностью действенный общественный контроль становится неотъемлемой частью обеспечения национальной безопасности и политической стабильности. Условия перманентности угроз Украины в пограничном пространстве, а на отдельных направлениях и их обострения, вместе с последующим реформированием институтов украинской государственности обуславливают

проблему установления и осуществления общественного контроля в пограничной сфере как важную и неотложную.

Доказано мнение о том, что общественный контроль призван определить правильность военно-силовой политики в пограничной сфере, обоснованность масштабов и оптимальность форм деятельности пограничников. В соответствии со всем этим в предметной области контроля общественности должны находиться: политические решения по вопросам пограничной безопасности, включая международные договоренности; целесообразность и обоснованность правительственных программ по обеспечению и реформированию пограничных органов Украины, оценка результативности этих программ и порядок внесения в них изменений.

Ключевые слова: Государственная пограничная служба Украины, общественность, общественные организации, взаимодействие, сотрудничество, общественный контроль.

IMPROVING MECHANISMS OF COOPERATION BETWEEN THE STATE BORDER SERVICE OF UKRAINE, PUBLIC ORGANISATIONS AND POPULATION

Abstract. The article highlights the author's approach to improving cooperation mechanisms of the State Border Service of Ukraine with public organizations and population. There has been analyzed public control as a means their cooperation and priorities of improving the cooperation, particularly, forms and methods of organizing citizens' feedback, introduction of the assessment procedure of the efficiency of the SBSU and population and public organization. There have been stated conceptual pillars of the public control development in the SBSU, developed by the author, including public control forms and resource provision. There has been considered a mechanism algorithm of the public participation in the development of the border administration through submitting petitions or proposals concerning a legally enforceable enactment draft (or the legally enforceable enactment currently in force). There has been represented a mechanism model of discussing legally enforceable enactments and public petitions, developed by the author. It is noted that one of the mechanisms of interaction of the SBSU with the public is effective public control, which becomes an integral part of ensuring national security and political stability. The conditions of permanence of Ukraine's threats in the border area, and in certain areas and their exacerbation, along with further reforms of the institutes of Ukrainian statehood, cause the problem of establishing and implementing public control in the border area as an important and urgent one.

It is proved that public control is intended to determine the correctness of the military-force policy in the border area, the validity of the scale and optimality of the forms of activity of the border guards. In accordance with all this, in the subject area of public control should be: political decisions on issues of border security, including international agreements; the expediency and validity of government programs for the provision and reform of the border authorities of Ukraine, assess-

ment of the effectiveness of these programs and the procedure for making changes to them.

Keywords: State border service of Ukraine, the public, public organizations, cooperation, co-working, public control.

Постановка проблеми. У результаті демократичних перетворень в Україні, становлення громадянського суспільства та правової держави актуалізується проблема взаємодії органів державної влади, зокрема Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) з громадськістю. Насамперед це співпраця ДПСУ з недержавними громадськими організаціями з метою підвищення ефективності виконання завдань, покладених на ДПСУ. Результативність співпраці з владою залежить від представників громадськості, їх мети та засобів впливу на органи державної влади, умов підготовки конкретних пропозицій до влади, які можуть бути напрацьовані тільки спеціалістами у відповідній галузі. Удосконалення механізму співпраці має сприяти реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами, одночасно забезпечуючи врахування громадської думки у процесі підготовки та організації виконання рішень ДПСУ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні в Україні проведено значну кількість досліджень, які стосуються теорії і практики діяльності прикордонного відомства, які викладені у працях М. М. Литвина, В. М. Серватюка, О. А. Біньковського, А. В. Махнюка, П. А. Шишоліна, Б. Д. Трегубова,

А. Б. Качинського, О. В. Ананьїна, О. І. Кириченка та ін. Окремі аспекти взаємодії ДПСУ з населенням, переважно прикордонних районів, розглядалися у працях І. В. Кукіна, О. В. Боровика, Р. М. Ляшука, О. Т. Березенського, Д. А. Купрієнка, В. А. Малюткіна та ін. Результати попередніх досліджень були враховані під час опрацювання нормативно-правових актів, що пов'язані з організацією діяльності прикордонної служби.

Проте у працях зазначених науковців увага акцентується на проблемі забезпечення прикордонної безпеки як складової національної безпеки, питання взаємодії ДПСУ з населенням розглядалися в межах прикордонних районів, а взаємодія з громадськими організаціями та населенням в цілому – майже не розглядалися.

Метою статті є викладення авторського бачення та обґрунтування заходів щодо вдосконалення механізмів взаємодії ДПСУ з громадськими організаціями та населенням.

Виклад основних результатів дослідження. Основу ефективної системи взаємодії органів влади і населення, яка дає змогу приймати відповідальні управлінські рішення, утворюють різні форми залучення громадян в управлінські процеси, у тому числі у системи підрозділів ДПСУ. Це передусім їх постійне ін-

формування про наміри і дії підрозділів, конструктивний обмін думками між відповідними структурами, населенням, громадськими організаціями, добре налагоджений зворотний зв'язок, що дає можливість вести безперервне відстеження громадянами ефективності прийнятих рішень і дій. Вкрай важливо, щоб система взаємодії ДПСУ з громадськістю ґрунтувалася на принципах соціального партнерства і діалогу. До числа найважливіших напрямів взаємодії ДПСУ і населення входять такі: відкрите обговорення актуальних проблем; з'ясування громадської думки про плани, проекти і рішення в період до їх остаточного прийняття; залучення громадськості до вироблення та експертизи рішень; систематичне оперативне інформування населення про прийняті рішення і передбачувані дії; забезпечення прозорості процедури прийняття рішень; з'ясування соціальних наслідків реалізації прийнятих рішень з особливим акцентом на вивчення громадської думки та ін.

Одним із механізмів взаємодії ДПСУ з громадськістю є дієвий громадський контроль, що стає невід'ємною частиною забезпечення національної безпеки і політичної стабільності. Умови перманентності загроз України в прикордонному просторі, а на окремих напрямках і їх загострення, разом з подальшим реформуванням інститутів української державності обумовлюють проблему встановлення і здійснення громадського контролю в прикордонній сфері як важливу і невідкладну.

Громадський контроль покликаний визначити правильність військо-

во-силової політики в прикордонній сфері, обґрунтованість масштабів і оптимальність форм діяльності прикордонників. Відповідно до цього в предметній галузі контролю громадськості повинні знаходитися: політичні рішення з питань прикордонної безпеки, включаючи міжнародні домовленості; доцільність і обґрунтованість урядових програм щодо забезпечення і реформування прикордонних органів України, оцінка результативності цих програм і порядок внесення до них змін.

В рамках реалізації “Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства” [1] в системі ДПСУ були запроваджені інститути громадського контролю (громадські об'єднання) — Громадська Рада при Адміністрації ДПСУ, Об'єднана профспілкова організація ДПСУ, Всеукраїнська організація ветеранів-прикордонників. Прийнята 26 лютого 2016 р. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 рр. актуалізує проблему “...налагодження ефективної взаємодії громадськості з органами державної влади, органами місцевого самоврядування на засадах партнерства” [2].

Однак теоретична необґрунтованість основоположних засад формування громадського контролю у сфері прикордонної служби, технологій його здійснення, відсутність відповідної інформаційної бази обумовлюють необхідність формування концептуальних основ розвитку цього інструменту, враховуючи специфіку досліджуваної сфери (див. рис. 1).

Рис. 1. Концептуальні засади розвитку громадянського контролю у Державній прикордонній службі України

Недооцінка ролі громадського контролю в забезпеченні прикордонної безпеки державними і політичними діячами, більшістю населення країни, а також самими співробітниками прикордонних органів нівелює ідею демократизації влади, розподілу повноважень та відповідальності між сторонами. Зазначене обумовлює необхідність вирішення питань налагодження конструктивного діалогу між владою та громадськістю, враховуючи всі стандарти демократичного суспільства, що актуалізує

розвиток таких пріоритетних напрямів:

1. Надання громадським радам повноважень відбору претендентів на заміщення вакантних посад (чи окремих груп) за результатами оцінювання (чи/або співбесіди). Конкурси часто проходять формально, практично немає змагальності та вибору, оскільки нерідко буває лише один претендент на посаду [3, с. 183–184]. Зрозумілою є “подвійність” особистого статусу службовця ДПСУ. Вона втілюється у тому, що така особа,

практично завжди, одночасно виступає і як службовець публічно-правової сфери, і як військовослужбовець.

Отже, така правова “подвійність” впливає на характер суспільних відносин, які є предметом фундаментальних досліджень у галузі державного управління, юридичної деонтології, адміністративного права. Найактуальнішим сьогодні є їх зв’язок з явищами корупції, бюрократизму або зловживання своїми повноваженнями. У зв’язку з цим важливим напрямом співпраці громадськості та органів ДПСУ є участь у формуванні особового складу ДПСУ через процедури конкурсного добору.

Також можна запропонувати такі повноваження представників громадськості, як право: визначення порядку проведення атестаційного конкурсу, тестових завдань, прохідних балів, нормативів з фізичної підготовки та стрільби; участі у формуванні складу атестаційних комісій територіальних органів ДПСУ; на забезпечення прозорості проведення атестаційного конкурсу, в тому числі шляхом організації рівних умов для конкурсантів та залучення представників громадськості до процесу атестації; на проведення співбесіди з кандидатами на керівні посади ДПСУ; на участь у розгляді спірних питань.

2. Посилення ролі громадських рад у здійсненні заходів щодо запобігання та протидії корупції, зокрема через надання функцій проведення поліграфічних досліджень на професійній основі (у випадку службового розслідування, здійснення заходів з очищення влади, а також, за необхідності, при відборі претендентів на

заміщення вакантних посад) з метою забезпечення їх неупередженості та об’єктивності результатів.

Найбільш гострим викликом сьогодення як для держави, так і для громадянського суспільства, є проблема масштабної корупції. Поєднання інтересів держави та громадянського суспільства означає необхідність делегування окремих державних функцій представникам громадськості. Корупція породжує недовіру громадян до влади, загрожує економічному та соціальному прогресу України, руйнує традиційні культурні та моральні засади розвитку суспільства, згубно впливає на духовний вектор генезису соціуму, підсилює ідеологічну кризу, в умовах якої розвивається наша держава, вражає життєво важливі інститути суспільства, одним із яких, безперечно, є державна служба. Такий стан речей створює передумови виникнення соціальної напруги, провокує загрози для національної безпеки держави, деформує моральність суспільства, створює негативні стереотипи щодо державної служби тощо.

Через наявність міжнародних зобов’язань процес боротьби з корупцією в Україні є незворотнім, проте його ефективність та масштаби будуть залежати виключно від політичної волі представників вищої державної влади.

Відповідно до норм законодавства України представники громадськості можуть брати участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері охорони державного кордону шляхом членства у Громадській раді при ДПСУ, а також участі у консультаціях, які проводить ДПСУ з

метою обговорення проектів нормативно-правових актів. Громадськість залучається й до інших публічних заходів, які проводяться з метою вивчення громадської думки щодо окремих напрямів діяльності ДПСУ. Так, у складі Громадської ради створені постійно діючі комітети, одним з яких є Комітет з питань запобігання та протидії корупції.

Саме цей постійно діючий комітет має можливість ефективно сприяти заходам, спрямованим насамперед на профілактику проявів корупції, запобігання втягуванню посадових осіб ДПСУ у протиправну діяльність. Ефективною формою запобігання корупції є робота з особовим складом, впровадження норм професійної етики службовців ДПСУ. Наразі з метою запобігання вчиненню корупційних та інших службових правопорушень можуть проводитися індивідуальні профілактичні заходи з особовим складом (у тому числі і при прийомі на службу або при проведенні службових перевірок). Вбачається, що основними завданнями комітету є сприяння реалізації державних та відомчих в системі ДПСУ програм, спрямованих на боротьбу з корупцією. Комітет також сприятиме врахуванню громадської думки під час формування та реалізації державної політики, яка направлена на протидію корупції.

Проте традиційний підхід до діяльності такого комітету при ДПСУ можна доповнити певним “інноваційним” елементом, пов’язаним з використанням широких можливостей сучасних засобів інструментальної діагностики емоційної напруги (поліграфів). Пов’язано це з можли-

вістю надання громадським радам функцій залучення спеціалістів (що прямо передбачено підпунктом б п. 3.2 Положенням про громадську раду при Адміністрації ДПСУ) [4] для проведення на професійній основі поліграфічних досліджень. У положенні прямо наголошено на праві громадської ради залучати до роботи ради працівників органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, представників вітчизняних та міжнародних експертних і наукових організацій, підприємств, установ та організацій (за згодою їх керівників), а також окремих фахівців. Серед таких фахівців можуть бути і спеціалісти з поліграфічних досліджень, проведення яких є доцільним як у випадку прийняття на роботу, так і при здійсненні службового розслідування.

Мета залучення громадськістю таких спеціалістів обумовлена бажанням забезпечити неупереджений та об’єктивний результат опитування. В Україні використання поліграфа законом прямо не заборонено. Однак перепоною у провадженні такого механізму участі громадськості стоїть практично повна відсутність нормативно-правового регулювання застосування поліграфів. Водночас поєднання інститутів громадянського суспільства та сучасних технологічних “інновацій” виступає запорукою ефективності провадження громадського контролю за діяльністю ДПСУ.

3. Вдосконалення форм і методів організації зворотного зв’язку з громадянами, в т. ч. впровадження процедур і технологій краудсорсингу через офіційний сайт.

Вивчаючи передовий зарубіжний досвід взаємодії з громадськістю не лише державних інституцій, а й бізнес-структур, можемо пропонувати використання технологій краудсорсингу. Краудсорсинг означає передачу окремих виробничих функцій невизначеному колу осіб на підставі публічної оферти, що не має на увазі укладення трудового договору. При цьому використовується колективний інтелект і синергія взаємодії великої кількості людей. Краудсорсинг дає змогу агрегувати інформацію, досвід, думки, прогнози, переваги та оцінки. Окремі технології краудсорсингу вже стали традиційними для публічного управління, у тому числі ДПСУ: зворотний зв'язок (зокрема, електронне звернення), розміщення інформації на сторінці служби в соціальних мережах (наприклад, фейсбук), он-лайн-конференції з можливістю розміщувати питання та коментарі. Однак ми пропонуємо розширити коло можливостей шляхом створення нових окремих рубрик або доповнення існуючої рубрики "Робота з громадськістю" такими складовими:

- он-лайн-обговорення проектів нормативно-правових актів в електронному режимі з можливістю голосування або методом експертної оцінки;

- електронна петиція. Якщо колективне звернення до ДПСУ підтримує велика кількість підписантів (мінімально необхідна кількість голосів визначається наперед), вона розглядається адресатом (громадською радою та/або відповідним структурним підрозділом ДПСУ) петиції першочергово з подальшим публічним звітом;

- створення файлообмінника з доступом через офіційний сайт ДПСУ з можливістю завантаження представниками громадськості та окремими громадянами (лише зареєстрованими користувачами з метою уникнення розповсюдження спаму та виконання вимог законодавства про звернення громадян) відеофайлів та фотозображень про інформацію в прикордонній смузі щодо руху транспортних засобів і вантажів поза прикордонним контролем; вчинення окремими особами діянь, які містять ознаки правопорушень або іншу інформацію суміжних прикордонних територій, які становлять інтерес задля забезпечення національної безпеки України;

- створення візуалізованої бази, яка містить перелік громадян України, іноземців, осіб без громадянства, діяльність яких мала або має суспільно небезпечний характер, які були офіційно оголошені в розшук компетентними органами різних держав з метою їх ідентифікації та затримання. Широке розповсюдження серед населення подібної інформації сприятиме підвищенню ефективності заходів з виявлення цих осіб;

- створення візуалізованої бази, яка містить інформацію про об'єкти, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення (і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства та заборонені щодо вивезення за межі України), що були/або можуть незаконно переміщені через державний кордон.

Модель механізму обговорення проектів нормативно-правових актів та громадських петицій дано на рис. 2.

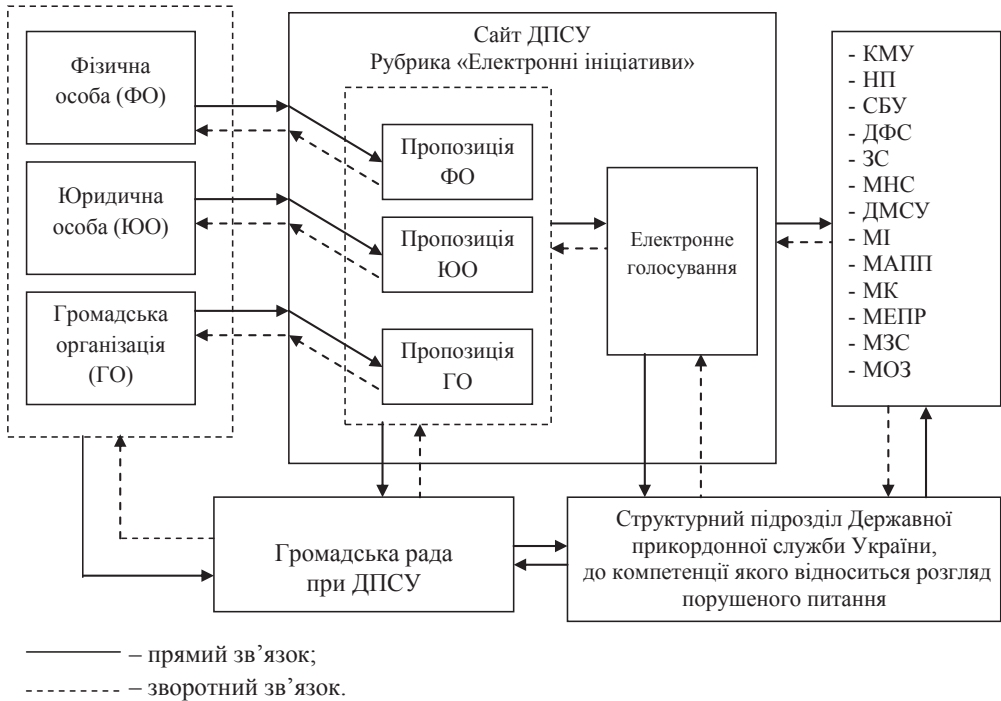

Рис. 2. Схематична модель механізму обговорення проектів нормативно-правових актів та громадських петицій

Технології краудсорсингу у напрямі вдосконалення механізму участі громадськості в розвитку прикордонної безпеки матимуть соціальний ефект — активізують дії громадськості у сфері розвитку прозорого результативного діалогу громадськості та прикордонної служби, зроблять цей процес взаємовідповідальним та взаємовигідним.

4. Запровадження процедури оцінки ефективності взаємодії ДПСУ з громадськими організаціями та населенням. Система взаємодії влади і населення включає не тільки розглянуті та інші інституційні форми. Її невід'ємною частиною має стати оцінка ефективності взаємодії ДПСУ з громадськістю. Предметом такої оцінки можуть стати такі питання: ставлення населення в цілому і різних соціальних груп окремо до

прийнятих рішень; ступінь і форми участі людей у підготовці і прийнятті рішень; ступінь інформованості різних соціальних груп про прийняті рішення, оперативність інформування; готовність людей до участі в реалізації рішень, проектів, можливі форми такої участі; оцінка населенням ходу виконання рішень, ефективності вжитих заходів; оцінка стилю роботи органів ДПСУ з позиції наявності елементів бюрократизму і процедур дебюрократизації; оцінка ступеня довіри людей до ДПСУ і їхніх окремих представників як узагальнюючого показника ставлення до їхньої діяльності та ін.

Така оцінка може здійснюватись із використанням інформаційних технологій, зокрема через відповідну рубрику на офіційному сайті ДПСУ.

Висновок. Таким чином, проведене дослідження дає можливість вивчити досвід участі громадськості, відтворити на його базі існуючі механізми, моделі цього процесу, напрацювати пропозиції, які сприятимуть формуванню дієвої моделі взаємодії ДПСУ та інституцій громадянського суспільства. Так, застосування публічних програмних сервісів дасть можливість забезпечити оперативне реагування органів в ДПСУ на запити і потреби населення; зробити прозорою і більш чітко скоординованою систему і механізм здійснення владних повноважень.

Перспективою подальших досліджень цієї проблематики є розроблення методичних підходів до оцінки ефективності взаємодії ДПСУ з органами публічної влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Про схвалення* Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.11.2007 р. № 1035-р [Електронний ресурс] // База даних “Законодавство України”. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1035-2007-%D1%80>
2. *Про сприяння* розвитку громадянського суспільства в Україні : Указ Президента України від 26.02.2016 р. № 68/2016 [Електронний ресурс] // Президент України: Офіційне інтернет-представництво. — Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/682016-19805>
3. *Павленчик П. Т.* Добір, конкурс, присяга... резерв — технології. Державне управління в Україні: наукові, правові, кадрові та організаційні засади:

навч. посіб. / П. Т. Павленчик ; за заг. ред. Н. Р. Нижник, В. М. Олуйка. — Львів: ЛРІДУ, 2002. — С. 181–192.

4. *Положення* про громадську раду при Адміністрації Державної прикордонної служби України [Електронний ресурс] / Державна прикордонна служба України. — Режим доступу: <http://dpsu.gov.ua/ua/Polozhennya-pro-Gromadsku-radu-pri-Administracii-Derzhavnoi-prikordonnoi-sluzhbi-Ukraini/> — назва з екрану.

REFERENCES

1. *Cabinet of Ministers of Ukraine* (2007), “Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine “About approval of Conception of assistance of executive power of development of civil society organs”, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1035-2007-%D1%80> (Accessed 16 January 2018).
2. *President of Ukraine* (2016), “Decree of President of Ukraine “About an assistance to development of civil society in Ukraine”, available at: <http://www.president.gov.ua/documents/682016-19805> (Accessed 16 January 2018).
3. *Pavlenchuk P. T.* (2002), *Dobir, konkurs, prysiaha... rezerv — tekhnologii. Derzhavne upravlinnia v Ukraini: naukovi, pravovi, kadrovi ta orhanizatsijni zasady* [Selection, competition, oath... reserve is technologies. State administration in Ukraine: scientific, legal, to the shot and organizational principles], LRIDU, Lviv, Ukraine.
4. *State border guard service of Ukraine* (2015), “Position is about public advice at Administration of Government frontier service of Ukraine”, available at: <http://dpsu.gov.ua/ua/Polozhennya-pro-Gromadsku-radu-pri-Administracii-Derzhavnoi-prikordonnoi-sluzhbi-Ukraini/> (Accessed 16 January 2018).